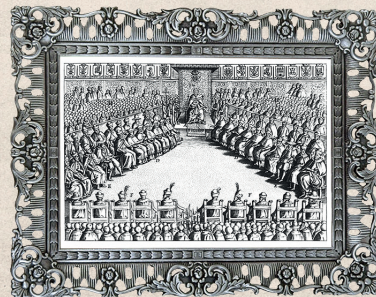

*Historia Senatu
i Rzeczypospolitej*

POŁOWA XIV WIEKU RADA KRÓLEWSKA

W skład Rady działającej przy monarsze wchodziłi najwyżsi urzędnicy, np. biskupi i arcybiskupi, kanclerz, podkanclerzy, marszałek wielki koronny, wojewodowie i kasztelanowie.

XV WIEK ZJAZDY GENERALNE SZLACHTY

Zjazdy przedstawicieli wybranych na sejmikach ziemskich. Nazywano je także sejmami walnymi. Podejmowano na nich decyzje w najważniejszych sprawach państwowych.

1

2

3

XIV WIEK SEJMIKI ZIEMSKIE

Zjazdy rycerstwa, potem szlachty z danej ziemi lub województwa. Podejmowały uchwały (laudy), które wpisywano do ksiąg grodzkich. Ukształtowała się wtedy funkcja marszałka sejmikowego.

Alexander
in Radomiu
1505.
Lith 115.

Król wstawił przeciwko Działu niema czynić / przez
pospolitego dozwolenia.

Do ale pospolity lud obowięzania : dla tego na tym Seymie
Radomskim ze wszystkichi Krolestwa naszego Prelaty / Kado-
mi / Pány / y Posly ziemskimi kuzyna y wedle rozumu rzecz być
rozumiełszy / iez wstawiamy: aby napotym na przyszle czasy nie
nie było przez nas y potomki nasze stanowiono / przez spolenej Rad
y Poslow ziemskich zwolenia : coby było ku trzyności y wcišku
Ascezypospolitey / y słodzie y niepożytku każdego człowieka : y
coby miało być ku odnowieniu iakiemu Prawa pospolitego / y
wolności pospolitey.

1505 ROK

KONSTYTUCJA NIHIL NOVI

Jej uchwalenie było kluczowym punktem
w historii polskiego parlamentaryzmu.

Na jej mocy pozycję Senatu zrównano
z pozycją Izby Poselskiej.

4

1493 ROK

ZJAZD GENERALNY

W PIOTRKOWIE TRYBUNALSKIM

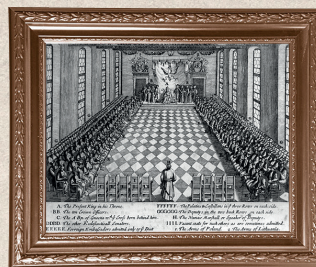
Ustalono przekształcenie Rady Królewskiej
w Senat – wówczas ukonstytuowały się trzy
stany sejmujące: Król, Senat i Izba Poselska.

5

PIERWSZA POŁOWA XVI WIEKU UKONSTYTUOWANIE SIĘ SENATU

W gronie senatorów mogli zasiadać: arcybiskupi
i biskupi rzymskokatolicki, wojewodowie,
kasztelanowie oraz marszałek wielki, kanclerz,
podkanclerzy, podskarbi wielki, marszałek nadworny.
Funkcję Prezesa Senatu miał sprawować prymas.

3

1569 ROK
UNIA LUBELSKA

Nastąpiło połączenie Senatu koronnego z Senatem litewskim. Powstał wspólny Sejm walny z siedzibą w Warszawie. Izba poselska składała się z 77 posłów koronnych i 50 litewskich, a w skład Senatu weszło 113 senatorów koronnych i 27 litewskich.

1573 ROK
ARTYKUŁY HENRYKOWSKIE

Zobowiązania podpisane przez Henryka Walezego określiły nowe kompetencje Senatu – monarcha miał obowiązek konsultowania z Senatem: zwoływania sejmów, przyjmowania i wysyłania poselstw, zawierania małżeństwa.

7

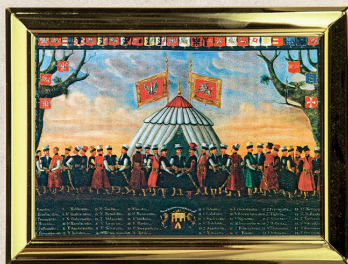
8

9

1573 ROK
PIERWSZY SEJM ELEKCYJNY

Po śmierci Zygmunta Augusta interrexem został prymas Jakub Uchański (pełnił obowiązki króla). Senatorowie podczas Sejmu obradowali osobno, ale głosowali razem z posłami.

LATA 1631~1632

LIBERUM VETO

Każdy poseł i senator zyskał prawo do wetowania uchwał, co zrywało obrady Sejmu. Parlamentarzyści nadużywali prawa *liberum veto*, co doprowadziło do zerwania znacznej większości sejmów.

10

1607 ROK

SENATOROWIE REZYDENCI

Pierwsi senatorowie rezydenci zostali wybrani za czasów panowania Zygmunta III Wazy. Czwórka (z powołanych 16) doradców miała stale przebywać przy królu i doradzać mu w kluczowych kwestiach.

11

1768 ROK

PRAWA KARDYNALNE

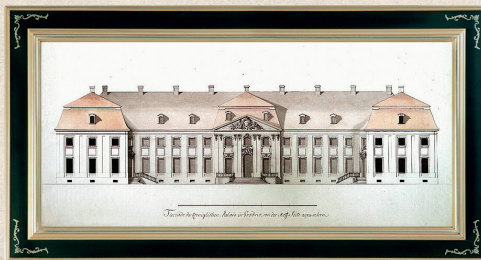
Wśród uchwalonych na tzw. sejmie repninowskim niezmiennych zasad ustrojowych znalazło się potwierdzenie stanu senatorskiego (obok stanu królewskiego i rycerskiego) oraz powiększenie składu Senatu o hetmanów wielkich i polnych.

1775 ROK
SEJM ROZBIOROWY

Jednym z postanowień sejmu w czasie drugiego rozbioru była likwidacja instytucji senatorów rezydentów przy królu oraz powołanie Rady Nieustającej składającej się z króla, posłów i senatorów.

1793 ROK
SEJM W GRODNI

Zniesiono wtedy zapisy Konstytucji 3 maja i przyjęto koncepcję sejmu jednoizbowego (połączone obrady obu izb).

13

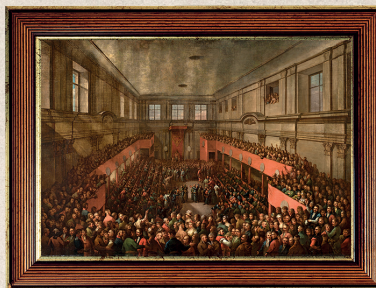
14

15

LATA 1788~1792

SEJM WIELKI, KONSTYTUCJA 3 MAJA

W zapisach Konstytucji 3 maja znalazło się postanowienie, że król przestaje być osobnym stanem sejmującym – został Prezydentem Senatu. Kandydatów na senatorów miały odtąd przedstawiać sejmiki wojewódzkie, a Senat został pozbawiony prawa inicjatywy ustawodawczej.

MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE

1. Król w otoczeniu dostojników duchownych i świeckich, *Kodeks Świętostawa*, 1450.
2. Król Aleksander Jagiellończyk wśród posłów i senatorów, karta ze *Statutu Łaskiego*, 1506.
3. Sejm walny za czasów Zygmunta III Wazy, Giacomo Lauro, rycina bez tytułu, 1622.
4. Portret Jana Olbrachta, Jan Matejko, 1891.
5. Konstytucja *Nihil novi*, 1505.
6. Sejm polski z czasów Augusta II, miedzioryt z książki Bernarda O'Connora *History of Poland*, 1698.
7. Obraz Jana Matejki *Unia lubelska*, 1869.
8. Obraz Jana Matejki *Potęga Rzeczypospolitej u zenitu*, 1889.
9. Obraz Teodora Axentowicza *Polskie poselstwo u Henryka Walezjusza*, ok. 1910.
10. Portret Zygmunta III Wazy, Pieter Claesz Soutman, ok. 1624.
11. Sejm walny Rzeczypospolitej Obojga Narodów w Warszawie, obraz nieznanego malarza, XVIII w.
12. Portret Mikołaja Repnina, autor nieznanym, 1779.
13. Rycina przedstawiająca Radę Nieustającą, autor nieznanym, ok. 1775.
14. Obraz Kazimierza Wojniakowskiego *Uchwalenie Konstytucji 3 Maja przez Sejm Czteroletni*, 1806.
15. Nowy Zamek w Grodnie, rycina nieznanego autora, 1780–1783.

Tekst: Natalia Szumska
Projekt graficzny: Michał Rudowski

Kancelaria Senatu
ul. Wiejska 6/8
00-902 Warszawa
www.senat.gov.pl

Warszawa 2024